

Hendrik de Vries-plantsoen in Haren

Kleintjes staat het bronzen beeld van de Groningse dichter en schilder Hendrik de Vries in het bedauwde gras voor de Martinikerk. Hoog boven het monumentje beieren de zware klokken van de Martinitoren. Niemand slaat deze nevelige zondagmorgen acht op dit eerbetoon aan een “vergeten” dichter. Een busje manoeuvreert met piepend achteruitrij-alarm de straat in. Twee Poolse jongens hangen op een bankje, spelen rapmuziek af op hun telefoon en slurpen van een blikje Red Bull. Een groep Spaanse toeristen wandelt, geanimeerd pratend, voorbij. Ze maken foto’s van de kerk en toren, maar negeren de vereeuwigde Groningse poëet. Zullen ze enig idee hebben wie hij was, dat hij hun geboorteland Spanje vurig adoreerde en het meermaals in zijn poëzie verwerkte? Vermoedelijk niet. Zoals ze vast ook niet weten dat hij bij het tegenover gelegen gemeentearchief in de Sint Jansstraat werkte. Dat hij een knappe, opvallende verschijning was, die zomer en winter in een hemd met opvallende Schillerkraag – vernoemd naar de dichter Schiller – liep. Dat hij de dossiers, die hij naar het stadhuis moest brengen, op zijn hoofd vervoerde. En dat zich in dat fijngetekende hoofd vaak koortsachtige dromen afspeelden.

Droomwereld

Niet voor niets oogt de torso, die de Ierse beeldhouwer Norman Burkett in 1987 van hem maakte, wat surrealistisch. De kop stelt duidelijk Hendrik de Vries voor, maar het lichaam is meer een soort droomfiguur. Het is gebocheld met blote billen en wordt gedeeltelijk omvat door een cape van een stierenvechter, die

tegelijktijd een tovenaarsbuidel en een vleugel van een draak voorstelt. Op de rug zijn een leeuwenkop, jongensgezicht, een oog en het geraamte van een hand te zien. Het zijn allemaal elementen die terugkomen in de droomwereld die De Vries oproep in zijn poëzie en schilderijen: zwarte romantiek, grimmige sprookjes, magische dromen, zijn kindertijd, erotische verlangens en de liefde voor Spanje.

Groot dichter leeft voort

Het bronzen beeld mag dan regelmatig nietsziend gepasseerd worden, toch is Hendrik de Vries onder kunst- en literatuurliebbers beslist niet vergeten. Als winnaar van onder meer de P.C. Hooftprijs, de Constantijn Huygensprijs en de Jan Campertprijs wordt hij beschouwd als een van de belangrijkste Nederlandse dichters. Hij was een tijdgenoot van dichters als Slauerhoff, Nijhoff en Marsman. Willem Wilmlink, groot bewonderaar van Hendrik de Vries, stelde in 1986 de bloemlezing *Hoor! Zo is nooit gezongen! Hoor!* van zijn werk samen. Na zijn dood verschenen bovendien zijn vuistdik verzameld dichtwerk en de al even omvangrijke biografie, geschreven door Jan van der Vegt. Ter gelegenheid van zijn 100-jarige geboortedag wijdden het Groninger Museum en het Letterkundig Museum in 1996 een overzichtstentoonstelling aan zijn beeldende kunst en zijn poëzie. En vorige winter nog >

organiseerde 't Poëtisch Verbond een 9 kilometer lange poëtische wandeling in de voetsporen van Hendrik de Vries. Zo leeft De Vries op zijn eigen manier voort en wordt zijn bronzen beeltenis van tijd tot tijd door zijn lezers en bewonderaars bezocht.

Fascinatie voor poëzie

Slechts anderhalve kilometer ten zuiden van het monument kwam De Vries op 17 augustus 1896 ter wereld in de Rapenhauptstraat Z 220, tegenwoordig 26. Een rustige straat in de Rivierenbuurt. Het originele huis staat er nog steeds, de ramen in zessen verdeeld, de voordeur zwart gelakt. Een gezin woont er niet meer, getuige de vijf metalen bellen, met omgekrulde papieren naamplaatjes eronder.

Zouden de bewoners zich realiseren dat hier ooit een pasgeboren dichter in zijn wieg lag te dromen? Hendrik de Vries woonde er de eerste jaren van zijn leven met zijn vader Wobbe de Vries, die leraar Nederlands aan het Stedelijk Gymnasium van Groningen was, zijn moeder Frouwktje en zijn oudere broertje Rendert. Twee jaar later verhuisde het jonge gezin naar een kleine bovenwoning aan de Zuiderbinnensingel, die nu de Coehoornsingel heet. Daar werd Hendriks jongere broer Herman geboren. Kort na die geboorte deed De Vries op oudejaarsavond zijn vroegste jeugdherinnering op, die hij in zijn berijmde autobiografie *Levensroman* schreef:

'Zie: 't laatste licht van de zon.'

Ze stonden op 't wit balkon.

De wind was doordringend koud.

'Zorgen dat je dit onthoudt:

Morgen is 't een andere eeuw.'

Een naargeestig beeld

Hendrik was al jong gefascineerd door poëzie en ontdekte de gedichten van Vondel en Bilderdijk. Pas zeven jaar was hij toen hij zélf zijn eerste gedichten schreef. Later verwerkte hij in een gedicht een herinnering aan zijn broertje Rendert, die zich als vijfjarig kind afvroeg of we niet ook dromen als we wakker zijn, of niet alles een droom is. Dat moet De Vries hebben aangesproken. *'Werd ik wakker? Of begonnen/In Mijn droom weer nieuwe dromen?'* schreef hij. Het thema keerde vaak terug in zijn gedichten. Maar hoezeer taal hem ook interesseerde, op de Eerste Jongensschool in 't Klooster was hij geen hoogvlieger. Het schoolgebouw lag verstopt in een wirwar van straatjes en steegjes, in een inmiddels verdwenen buurt tussen de Oude Ebbingestraat en de Oude Boteringstraat. De sfeer kon De Vries maar matig bekoren. Hij schetste er later in zijn gedicht *Weerzien* een naargeestig beeld van. De laatste strofe van het gedicht:

De deur, de bel, de beide binnenplaatsen

De bovenvensters, die de herfstmaan kaatsen

De keldervensters met hun traliestangen

De stoep, de harde grauwheid van de gangen

Zijn lagere schooljaren noemde hij 'een aaneenschakeling van moeiten en mislukkelingen'. Vooral met rekenen en het uit zijn hoofd leren van feiten had hij moeite.

Bedreigende sfeer

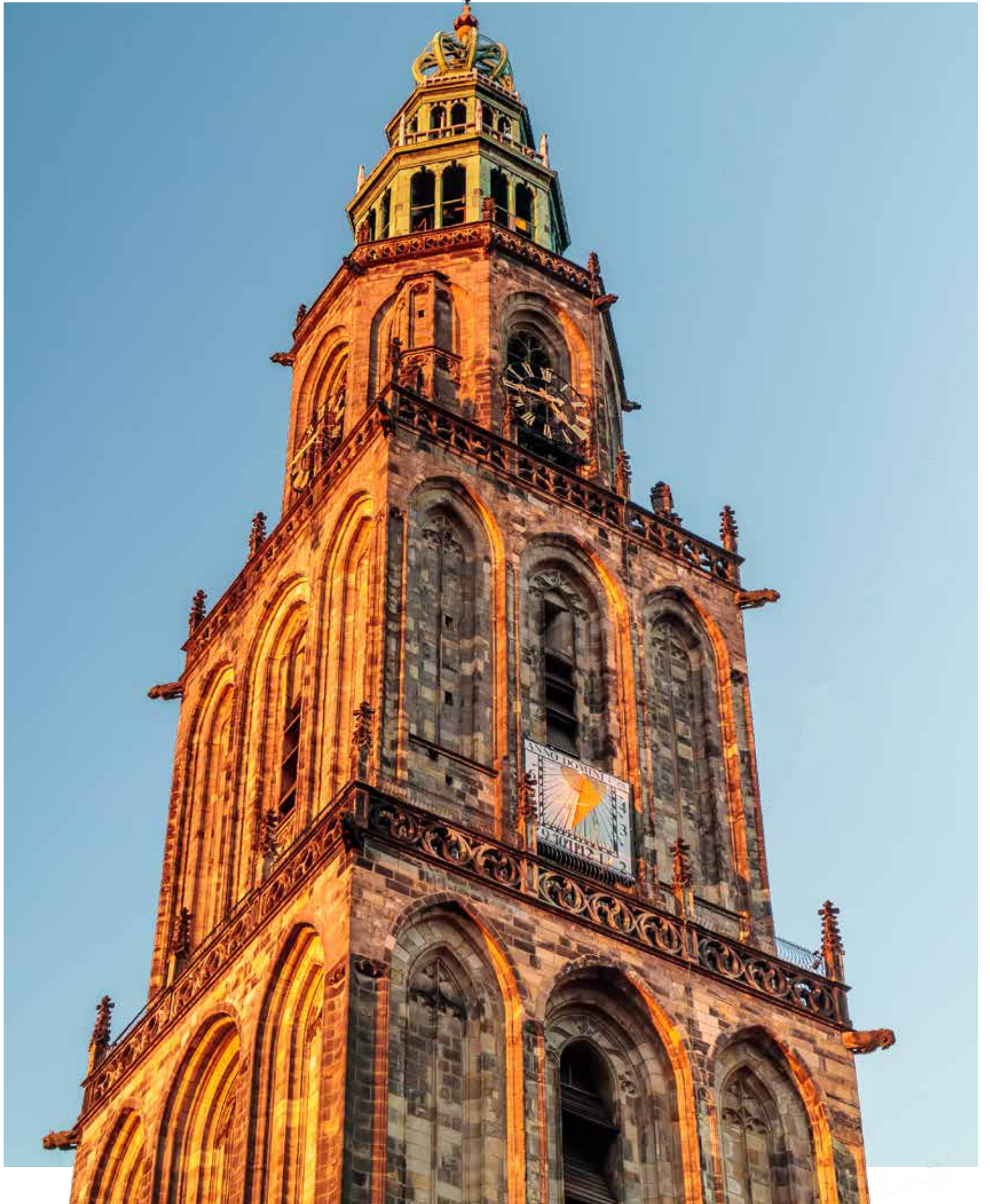
Daarbij was de situatie bij De Vries thuis niet altijd stabiel. Zijn moeder was ernstig manisch depressief en werd daarvoor herhaaldelijk verpleegd. Haar nerveuze onberekenbaarheid en extreme stemmingswisselingen waren voor haar zoons vaak erg bedreigend. De Vries voert meermaals bedreigende vrouwen en angstige kinderen op in zijn gedichten.

In 1910 ging hij naar de Rijks Hogere Burgerschool >

Het geboortehuis van De Vries in de Rapenhauptstraat

'Zie:
't **LAATSTE LICHT**
van de zon.'

Ze stonden op 't
WIT BALKON.

De wind was
DOORDRINGEND koud.

'Zorgen dat je dit onthoudt:
Morgen is 't een
ANDERE EEUW.'

De voormalige
Rijks Hoogere
Burgerschool

(HBS), op de hoek van de Nieuwe Kijk in 't Jatstraat en de Grote Kruisstraat. Het monumentale, neo-classicistische gebouw, ontworpen door architect Herman Raammaker, staat er nog steeds. Okerkleurige daklijsten, een entree van drie rondboogopeningen met houten paneeldeuren. Hoewel de goudkleurige letters Rijks Hoogere Burgerschool niet van de gevel verdwenen zijn, doet het gebouw tegenwoordig dienst als appartementencomplex. Achter zwak verlichte ramen sjouwen bewoners met een kamerplant.

Autodidact

Op de hoek van de Nieuwe Kijk in 't Jatstraat trekt een vervallen pand, waarin eens Grieks Eetcafé Fortuna huisde, de aandacht. De ramen zijn afgeplakt met pagina's uit reclamefolders, vergeelde koopwaar uit allang verstreken jaren. De Vries zal aan dat wonderlijk tafereel vast niet zomaar voorbij zijn gewandeld. Lang liep hij daar echter niet rond. Slechts twee jaar hield hij het vol op de HBS. Hij begreep niets van wiskunde en was niet goed in leervakken. Een opleiding volgde hij daarna niet meer. Met hulp van zijn vader kreeg hij de Engelse taal onder de knie om de poëzie van Edgar Allan Poe, Swinburne en Shelley te kunnen lezen. Hij verdiepte zich in de poëtica en verstechiek. Wonderbaarlijk genoeg lukte het hem met maat en rijm wél de taal tot zich te nemen en zich daarin te uiten. Als autodidact ontwikkelde hij zich tot dichter en bekwaamde hij zich in tekenen en schilderen.

Taalroes

De Vries had graag kunstschilder willen worden, maar zijn moeder was sterk tegen zo'n "beroep zonder toekomst". Zij was net teruggekeerd van een opname in een psychiatrische inrichting en zou in een nieuwe crisis terugvallen vanwege zijn beroepskeuze. Omdat Hendrik haar dat wilde besparen, zag hij af van een loopbaan als schilder. Tegen zijn eigen wens in, accepteerde hij in 1918 een nogal geestdodende baan op het gemeentearchief. Thuis bleef hij intussen tekenen, schilderen en schrijven. Nog datzelfde jaar – 1918 – publiceerde hij een vijftal gedichten in het literaire blad *Het Getij*. Hij werd lid van de Groninger kunstenaarsvereniging De Ploeg en raakte bevriend met de beeldend kunstenaars Wobbe Alkema, Johann Faber en Jan van der Zee. In een atelier in de Noorderstationstraat kwamen de jonge kunstenaars regelmatig bijeen. De Vries woonde nog lang bij zijn ouders, die inmiddels

een huis in de Anna Paulownastraat hadden betrokken. Het was zo klein dat De Vries in de keuken in een bedstee moest slapen. Woelend in dat smalle bed kwamen de dromen vanzelf. Gedichten ontstonden bij hem vaak geheel of gedeeltelijk in een droom. Daarbij bestond het gevaar dat hij droomde dat hij ze opschreef en dat het gedicht verdwenen was bij het wakker worden.

Eenling

Maar meestal lukte het hem om op tijd weer wakker te worden en zijn hersenspinsels vast te leggen. De taalroes vond hij prettig om tot een goed gedicht te komen. Liefst dronk hij een paar glazen wijn om de poëzie tot zich te laten komen. Had hij geen geld voor wijn, dan koos hij voor slaolie. Nog beter was een échte koortsaanval om in de stemming te komen. De Vries was een eenling, en een beetje zonderling. Niet alleen zijn poëzie was "anders", hij zelf ook. Een gedicht dat zich in zijn hoofd vormde, kon hij heel lichamenlijk beleven en samen laten gaan met verkrampde dansbewegingen. De bebaarde man, die in zijn eentje op een bankje bij de H.N. Werkmanburg zit, zou hem vast begrijpen. Elastisch buigt hij zijn knie tot dicht bij zijn schouder. Nu en dan gromt hij in zichzelf en probeert een been in zijn nek te leggen. Blind voor fronsende blikken, doof voor spottend gegiechel. >

Spaanse droom

De Vries had daar ook best zijn verkrampte dansjes kunnen doen. Eenzaam was hij echter niet. Hij had allerlei vrienden, zoals de kunstenaars van collectief De Ploeg. Hun werk prijkt in het Groninger Museum op een steenworp afstand van de “kniebuiger.” Ook onderhield hij een briefwisseling met andere dichters als Marsman en Slauerhoff, waarin ze elkaars werk becommentarieerden. *‘Ik vind er volstrekt niets pedants in, er dromen op na te houden die de natuur te boven gaan, integendeel. Ik vind zulks een voorwaarde voor alle kunstenaarschap.’* schreef hij bijvoorbeeld aan zijn vriend Slauerhoff. De twee vrienden spraken eens af elkaar tegemoet te fietsen op de Friestraatweg, die Groningen met Leeuwarden verbindt. Ze gingen allebei echter zo in hun dromen op dat ze elkaar ongezien voorbijreden. Op het moment dat Hendrik de Vries de Oldenhove in zicht kreeg, zag Slauerhoff de Martinitoren aan de horizon verschijnen. Ze mochten elkaar graag, maar deelden lang niet al hun interesses. Waar Slauerhoff verlangend naar de schepen in de Groningse Noorderhaven zou hebben gekeken en de zee op wilde, stapte De Vries liever op de trein naar Spanje. Hij was in de ban van dat land. De muziek, de afbeeldingen van dans en stierengevechten, de taal. Die vond hij zo magisch dat hij zichzelf de Spaanse taal leerde en wilde niets liever dan ernaartoe gaan. Op 3 mei 1924 voegde hij de daad bij de droom en stond op het tochtige perron van het Centraal Station om zijn eerste reis naar het zuiden te

De Noorderhaven
in Groningen

maken. De opwinding zal door zijn slanke 28-jarige lichaam gegierd hebben. Eindelijk op weg naar het exotische land van zijn dromen.

De Vries nam de trein naar Amsterdam, reisde van daaruit naar Parijs en ging vervolgens door naar Spanje. Eindbestemming was het Baskische stadje Írun. De Vries maakte vanaf dat moment in totaal 12 Spanje-reizen. Ze zijn van grote invloed op zijn leven en zijn poëzie geweest.

't Woeste Hoekje

Zijn stormachtige leven kwam in rustiger vaarwater toen De Vries in 1946 trouwde met de vijf jaar jongere Riek van der Zee. Samen betrokken zij een bakstenen huis aan de Onnerweg 87 in Haren. Zij noemden het 't Woeste Hoekje, vanwege de grote verwilderde tuin eromheen. *‘Wrak landhuis in een tuin vol onkruid. Hier ligt zijn bestemming, hier voert hij 't bestier Herschept zichzelf.’* schreef De Vries erover.

De witte letters “t Woeste Hoekje” staan nog altijd op de gevel. Forse struiken in de tuin. Zacht fluitende vogels. Soms dendert op het spoor een trein voorbij en slaat, bonkend over de wissels, een gat in de zondagsstilte. Twee kilometer verderop bevindt zich in Haren het Hendrik de Vriesplantsoen, vernoemd naar de dichterschilder. Een oudere man met zwarte hoed slentert over de paden, bezaaid met doorweekte eikenbladeren. Zijn hond scharrelt in het natte gras. Langzaam sluipt de middag weg. Een spookachtige nevel hangt laag boven de weilanden. De zakkende zon legt een paars, oranje gloed over het mistige landschap, als in een droom. Zo zou De Vries het graag gezien hebben.

‘Alles is een mist

*Waarin de mens op water drijft,
Een waanzin, die geen woord beschrijft,
Een droom, waaruit ook 't meest beslist
Ontwaken immer dromen blijft.’*

Hij stierf op 18 november 1889 om zeven uur 's morgens in zijn slaap. Boven, in 't Woeste Hoekje. En niemand weet wat hij droomde. ①

